

Az egyensúly-előttiség állapota Rózsa György: Ante-equilibrium. Vitairat a fejlődő országok esélyegyenlőségéről

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára nyugalmazott főigazgatója munkásságának utóbbi korszakát a globális problémákkal való elmélyült foglalkozás jellemzi. E kutatási téma egyik emlékezetes eredménye volt a *Kulturális örökség és információs társadalom* (Bp., 1995. Argumentum Kiadó) című kötete, amelynek továbbgondolásaként megszületett újabb műve, az *Ante-equilibrium* című vitairat, gondolatébresztő traktátus, egy nagy ívű program tervvázlata.

A szerző – előző kötetében is érintett – kiindulópontja szerint az emberiség tekintélyes hányada elemi hiányokkal, anyagi és szellemi nyomorúsággal küszködik, miközben valósággal rázúdul a XXI. század információdömpingje, csúcstechnikája. Idő haladtával az elmaradott térségek és az ún. nyugati világ közötti különbségek egyre nagyobbak lesznek, szinte behozhatatlan hátrányba kerül a harmadik világ nyomortól sújtott népessége. Ezt a korszakot, illetve állapotot jelöli Rózsa György a kötet címevel, az *Ante-equilibrium* (= egyensúly-előttiség) kifejezéssel.

Rózsa György az ENSZ, illetve az UNESCO szakértőjeként járt Ruandában, a Maldív-szigeteken, Vietnamban, a Magreb-térségben, így nem csupán a szakirodalom ismerete, de személyes tapasztalatok révén is kiváló diagnosztája a fejlődéstől mindinkább leszakadó országok és népek problémáinak. Fölsírmerte, hogy az elmaradott térségek lakói nincsenek fölkészülve a modern gazdaság, technológia és informatika eredményeinek befogadására. A hagyományos (törzsi, nemzeti stb.) társadalm szerkezet, illetve az életüket alapvetően meghatározó tradíciók akadályozzák őket, „hogy szervezeti érettséget tanúsítsanak a munkában”. Magyarán: ha a fejlett világ még oly önzetlenül részeltetné is a XXI. század áldásaiból a harmadik világot, az egyszerűen képtelen lenne fogadni, hasznosítani, a magá javára fordítani a modern technikai vívmányok

hozadékát. Vagyis – a szakirodalomban Máté-effektusként ismertté vált elv szerint – a szegényeknek nem halat kell adni, de meg kell tanítani őket halászni. Ez igaz – mondja a szerző –, de hogyan lehet megtanítani azokat az embereket a halászat fogásaira, akik még sosem láttak hálót, csörlőt és csónakot?

A megoldás ismertetéséhez tudni kell, hogy Rózsa György fölfogásában az emberi társadalom legfőbb alakítója a kultúra. Vagyis a globalizált világ mindinkább lemaradó veszteséit is a kultúra alapvető eredményeivel kell megismertetni, hogy kialakuljon bennük – többek között – a tanulás képessége. Csakhogy nem a Föld szerencsésebb felén létrejött magas kultúrát kell exportálni a harmadik világba, hanem a minden emberi civilizáció alapját jelentő írni-olvasni tudást, illetve erre kellene ráépíteni az alap- és középfokú szakoktatás rendszerét, amelynek segítségével a legalapvetőbb munkafogásokat, a munka és a termelés kultúráját sajátíthatják el a fejlődésben lemaradt térségek lakói. Rózsa György szerint ez a hatalmas munkát kívánó program is legföljebb arra lesz elegendő, hogy a harmadik világ lemaradásának üteme mérséklődjön; ezt az állapotot nevezi a szerző „fenntartható szegénységnek”, vagyis amikor a szegények nem szegényednek tovább. Ugyanis a teljes esélyegyenlőség megteremtése illúzió, utópia; legföljebb a hátrányok mérsékléséről, az esélyegyenlőség állapotához való közelítésről lehet szó. Ennek lehetséges eszközét, programját vázolja föl a szerző az *Ante-equilibrium*ban.

Rózsa György szerint a legfőbb emberi és társadalmi érték a tolerancia és a szolidaritás, ennek megfelelően az emberiség előtt három nagy feladat áll: először a harmadik világ kiemelése a kilátástalan nyomorból és átvezetése a „tisztas szegénységbe”; másodsor a vallási, etnikai, politikai fundamentalizmus fölszámolása; végül az elektronika kora káros hatásainak (elidegenedés, kulturális szennyezés stb.) kiküszöbölése. A vitairatban többször hivatkozott Máté-effektus szerint nem segélyekre, adományokra van szüksége az elmaradott térségek népességének, hanem a tolerancia és a szolidaritás elvén alapuló oktatási programra. E program neve: MAMA, azaz Multifunkcionális Alkalmazott Munkakész-ségi Alap, amely hagyományos kultúrát, kulturális alapokat közvetít a harmadik világ lakosságának. Mindenekelőtt mindenkit meg kell taní-

tani írni-olvasni, az adott nemzet kultúrájának minimumát közkinccsé kell tenni, erre épül rá az alap- és középfokú szakképzés, és pedig kisipari műhelyek és tangazdaságok segítségével. Így alakíthatók ki azok a minimális képességek, amelyek révén a leszakadt, elmaradt térségek népességének legalább némi esélye lehet, hogy megteremtse a „tisztas szegénységet”, és hogy fogadni tudja az információs társadalom XXI. századi vívmányait. A MAMA-program természetesen egységes logisztikát, de rugalmas, a helyi igényeknek és hagyományoknak megfelelő módszereket föltelez. Működése tehát nem adminisztratív szabályozás útján történne, hanem belsőleg átélte „szervezeti érettséget” alapján. A MAMA-program tartalmánál fogva magától értetődően fölértékeli az ezredfordulón jelentőségében halványulni látszó humaniorákat, hiszen a humán ismeretek képezik az oktatás alapját, ebben pedig óriási szerepe van a könyvnek, amit – többek között – a mobil könyvtárak (bibliobuszok) szolgáltathatnak az elmaradott térségek milliói számára.

A globalizált információs társadalom (GIT) centrális kérdéseként emlegetett esélyegyenlőség fogalmát a MAMA-program mozdíthatja ki jelenlegi üres szólal mivoltából. Természetesen a vitairatban fölvezolt program sem csodaszer, hiszen a harmadik világban számos problémát kell még megoldani, így a foglalkoztatást, a higiéne igényének kialakítását, a megfelelő táplálkozás lehetőségét, a diszkriminációtól mentes kulturális identitást, a közmorál, a citoyen-szellem elérését stb. De valahol mindennek az alapvetéséhez fölteslenül hozzátartozik az írni-olvasni tudás, a munkakultúra képességgé válása, amely – ismételtjük újra és újra – a humaniorák minimumán alapszik.

Az egyensúly-előttiség világállapotát bemutatató statisztikai táblázatokkal záródó kötet műfaja – miként alcíme is jelzi – vitairat. Egy korábbi mű továbbgondolása, amely olvasóját is további gondolkodásra sarkallja. Például a könyvtárost arra buzdíthatja, hogy föltegye a maga kérdéseit. Neki milyen szerepe lehet a leszakadó társadalmi rétegek könyvvel való ellátásában? Mi a jelentősége az alapvető és a hagyományos ismereteknek a XXI. század esélyegyenlőtlenségeinek kiküszöbölésében? Hogyan viszonyul egymáshoz a Gutenberg- és az internet-galaxis? Mi az a minimális ismeretanyag, amit a Föld

minden lakójának el kellene sajátítania? Milyen helyi tudás lehet megfelelő ellensúlya a globalizációból adódó uniformizáltságnak? Miképp viszonyul a kulturális örökség az információs társadalom újdonságaihoz? És így tovább.

Rózsa György: *Ante-equilibrium, Vitairat a fejlődő országok esélyegyenlőségéről*. Bp. 2004. Argumentum, 92 old.

Mezey László Miklós

Mesegyűjtemények analitikus bibliográfiája, 1945–1995

A mesék világával kapcsolatba kerülő gyerekeknek, szülőknek, pedagógusoknak, könyvtárosoknak ismerősnek tűnhet az a gond, amit az egykoron olvasott, kedvelt és tanulságos történet újbóli megkeresése, föllevenítése jelent. A mesegyűjtemények címei ugyanis a legkritikább esetben árulkodnak azok tartalmáról, ezért a kevésbé közismert mesék esetében különösen, de a népszerű fabuláknál is gyakran csak hosszú kutatómunka után sikerülhet választ találni a kérdésre-kérésre: hol, mely antológiában található?

A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár munkatársai – *Lehrreichtné Dürög Brigitta és Szerencsi Edina* irányításával – ezen a gondon igyekeztek enyhíteni a *Mesegyűjtemények analitikus bibliográfiája* címmel megjelent két vaskos kötetből álló gyűjteményükkel. Eredeti elképzelésük szerint az egyes mesék a könyvtár gyermekrészlegének katalógusában lettek volna visszakereshetők, munkájuk az állományukban meglévő, hazánkban 1945-től 1995-ig megjelent mesegyűjtemények analitikus föltárására irányult, ám a Magyar Könyvészetre, a Magyar Nemzeti Bibliográfiára és az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményére is támaszkodó anyag hatalmas mennyisége inkább a bibliográfia készítésének kedvezett.

A teljességet gyakorlatilag megvalósító tekintélyes gyűjtemény 905 kötet 27 269 meséről ad címléírást, a lelőhely pontos megadása mellett szerzői, műfaji és etnikai meghatározást is nyújtva. A szoros betűrendbe sorolt egyszerűsített címléírást a feldolgozott mesegyűjtemények felsorolása, az ehhez kapcsolódó névmutató, il-